

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 343.122 (477)

О. В. Мартовицька

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЗАСАДИ НАДАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Постановка проблеми. Засади надання та реалізації правової допомоги мають визначальний вплив на подальший розвиток даних суспільних відносин, оскільки їх недотримання або ж порушення може поставити під сумнів законність та обґрунтованість кінцевих процесуальних рішень. Ось чому в аспекті дослідження теоретичних і прикладних проблем інституту професійної правничої допомоги в кримінальному процесі України вкрай важливого значення набуває питання щодо визначення сутності засад правової допомоги взагалі й аналізу окремих з них зокрема.

Аналіз останніх досліджень. Інститут правової допомоги та права на неї неодноразово досліджували в своїх працях такі вчені, як: О.А. Банчук, Є.Ю. Бова, Г.І. Гладун, М.С. Демкова, В.В. Заботін, В.М. Ісакова, С.С. Калинюк, М.В. Кравченко, М.І. Лахижа, В.С. Личко, М.Т. Лоджук, М.І. Рішко, М.В. Стаматіна, Н.В. Хмелевська, Ю.Т. Шрамко й інші. Разом із тим чимало питань по сьогоднішній день залишаються дискусійними. Зокрема, з урахуванням постійного оновлення вітчизняного законодавства багато наукових напрацювань про правову допомогу втратили свою актуальність. Тому метою представленої статті є визначення поняття засад надання та реалізації правової допомоги, а також виокремлення критеріїв їх класифікації.

Виклад основного матеріалу. Більшість учених-правознавців в якості найбільш універсального критерія класифікації засад (принципів) функціонування відповідних суспільних відносин обирають сферу поширення таких засад. За таким критерієм засади надання та реалізації правової допомоги можуть бути згруповані на загальноправові, міжгалузеві та галузеві.

Однією з основних особливостей загальноправових принципів буде те, що всі вони знайшли свою об'єктивізацію в положеннях Основного Закону України. Разом із тим їх перелік не сформовано в якісь окремі норми Конституції України, а тому їх здається можливим назвати в результаті комплексного аналізу положень даного нормативно-правового акта.

Так, відповідно до ст. 8 Конституції України в нашій державі визнається й діє принцип верховенства права [1]. Сутність даного принципу в положеннях вищенаведеного нормативно-правового акта не розкривається. Так само дана засада надання та реалізації правової допомоги знайшла свою об'єктивізацію в положеннях Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [2]. Дана засада в приписах вищенаведеного нормативно-правового акта вказується єдиний раз (п. 1 ч. 1 ст. 5) у переліку принципів, на основі яких ґрунтується державна політика в сфері надання безоплатної правової допомоги. Більш детально сутність даної засади розкрито в положеннях процесуального законодавства, зокрема в Кримінальному процесуальному кодексі України, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 7 верховенство права є однією із загальних засад кримінального провадження. При цьому в ст. 8 вказаного кодифікованого акта законодавства зазначено, що кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [3]. Як свого часу було вказано в рішенні Конституційного Суду України від 2 жовтня 2004 року №№ 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання, верховенство права – це панування права в суспільстві. При цьому верховенство права вимагає від держави його втілення в правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України [4].

Із чого слідує, що під час надання та реалізації правової допомоги компетентними суб'єктами повинна бути врахована така провідна засада функціонування будь-яких легітимних суспільних відносин як верховенство права, у відповідності до якої права, свободи й інтереси особи визнаються в Україні найвищими цінностями й не можуть поза передбаченими законодавством обставинами будь-яким чином бути порушені або ж обмежені. При цьому наведені підходи до розуміння сутності такої засади як верховенство права дають змогу стверджувати про те, що вона обумовлює існування й подальшу дію ряду інших засад надання та реалізації правової допомоги. У даному випадку, в першу чергу, мова йде про таку засаду надання та реалізації правової допомоги як законність.

У фахових джерелах з юриспруденції зазначають, що законність слід розглядати як фундаментальну юридичну категорію, яка є критерієм правового життя суспільства та громадян. Це комплексне політично-правове явище, що відображає правовий характер організації суспільного життя, органічний зв'язок права та влади, права і держави [5, с. 498]. З урахуванням чого законність як одну з провідних засад надання та реалізації правової допомоги слід розглядати принаймні з двох позицій. У першому випадку мова йде про законність, що визначає систему нормативно-правового регулювання надання та реалізації правової допомоги. Зокрема, в ст. 8 Конституції України вказано, що Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони й інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй. Відповідно до ст. 9 вищевказаного нормативно-правового акта чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [1]. Так само сутність законності відображено в контексті її розуміння як однієї з провідної засади кримінального провадження. Зокрема, згідно з приписами ст. 9 КПК України, закони й інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК України. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК України. У разі якщо норми КПК України суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України [3].

Другий аспект законності як засади надання та реалізації правової допомоги стосується того, що в межах даних суспільних відносин їх суб'єкти повинні дотримуватися зазначеної вище системи нормативно-правового регулювання. Так, відповідно до ст. 19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відпо-

відно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Згідно з ч. 1 ст. 9 КПК України, під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства [3]. Із наведеного слідує, що така засада надання правової допомоги як законність визначає, що всі суб'єкти даних правовідносин повинні діяти виключно у спосіб, що передбачений положеннями відповідних нормативно-правових актів, які в своїй сукупності складають систему нормативно-правового регулювання таких відносин, що представлена: Конституцією України, чинними міжнародними договорами України, КПК України, законами й іншими нормативно-правовими актами.

Наступною загальноправовою засадою надання та реалізації правової допомоги є рівність. У ст. 21 Конституції України закріплено, що всі люди є вільні та рівні в своїй гідності й правах. При цьому, як закріплено в ст. 24 вищевказаного нормативно-правового акта, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1]. У цьому контексті цікавою виглядає позиція, відповідно до якої рівність є необхідною фікцією, яка буквально не може сприйматися ні законодавцем, ні тими, на кого спрямована ця рівність. А тому рівність є загальним поняттям, що в якості засади має розглядатися не як рівність статусу суб'єкта відповідних суспільних відносин, а рівність можливостей реалізації ним своїх прав та виконання юридичних обов'язків [6, с. 22]. Майже аналогічний сенс рівність набуває в контексті її визначення як однієї з провідних засад кримінального провадження. Відповідно до ст. 10 (рівність перед законом і судом) КПК України не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [3]. Як встановив Конституційний Суд України, принцип рівності всіх громадян перед законом – це конституційна гарантія правового статусу особи, що поширюється, зокрема, на призначення кримінального покарання. Притягнен-

ня особи, яка вчинила злочин, до кримінальної відповідальності не лише означає рівність усіх осіб перед законом, а й передбачає встановлення в законі єдиних засад застосування такої відповідальності [4]. З огляду на що рівність як засада надання та реалізації правової допомоги означає, що в межах даних суспільних відносин не може бути допущено дискримінації особи за будь-якою ознакою (мови, соціального походження, віросповідання, кольору шкіри тощо).

Окрему групу засад надання та реалізації правової допомоги складають міжгалузеві засади. У фахових джерелах відмічають, що такі засади слід розглядати як керівні положення, що закріплені в нормах права чи виводяться із них і відображають сутність суспільних відносин, що входять до предмета не однієї, а декількох споріднених галузей права. У кожній окремій галузі права вони набувають своєї специфіки [7, с. 63]. Якщо наведені вище загальноправові засади стосувалися будь-якої легітимної діяльності, в першу чергу правоохоронної, то міжгалузеві засади будуть визначати саме аспекти надання та реалізації правової допомоги, однак знову ж таки в межах будь-яких суспільних відносин. Іншими словами, у відповідності до міжгалузевих засад, надання та реалізація правової допомоги буде здійснюватися як у межах відповідного судового процесу, досудового розслідування, так інших, пов'язаних з цим суспільних відносин.

Так, у такому разі в якості однієї з провідних міжгалузевих засад надання та реалізації правової допомоги слід розглядати доступність. Досліджуючи доступність правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері, Н.І. Мазурик цілком слушно зауважує, що доступність є першочерговою засадою політики побудови ефективної національної системи правового захисту [8, с. 71]. При цьому слід відмітити, що таку засаду як доступність Європейський суд з прав людини розглядає доволі широко, в контексті визначення доступності правосуддя в цілому. Воно включає в себе фізичну (територіальну) наближеність судів до населення, раціональну організацію роботи судів, надання кваліфікованої юридичної допомоги незабезпеченим верствам населення, особливо в рамках кримінального провадження, розумні правила та процедури (відсутність затягування, бюрократизму, розумність судових витрат), які не зводять нанівець суть права на справедливий суд [9, с. 89].

Говорячи про українські реалії, слід зазначити, що доступність надання та реалізації правової допомоги передбачає, в першу чергу, можливість її безкоштовного отримання. Так, як зазначено у відповідному законі, безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України,

місцевих бюджетів та інших джерел. При цьому державна політика в сфері надання безоплатної правової допомоги ґрунтується на таких принципах: верховенство права; законність; доступність безоплатної правової допомоги; забезпечення якості безоплатної правової допомоги; гарантоване державне фінансування [2]. Із цього слідує, що така міжгалузєва засада надання та реалізації правової допомоги як її доступність має зв'язок, зокрема обумовлена й рядом інших загальноправових засад. Більш того, аналіз наведених законодавчих засад дозволяє назвати і ряд інших, пов'язаних з доступністю, міжгалузєвих засад надання та реалізації правової допомоги – забезпечення її якості та гарантованого державного фінансування.

Враховуючи те, що надання та реалізація правової допомоги здійснюється чітко визначеними законодавством суб'єктами, в якості окремих з міжгалузєвих засад може бути названо відповідні засади їх діяльності. І тут, в першу чергу, мову слід вести про такого суб'єкта як адвокатура. Правові засади організації та діяльності адвокатури й здійснення адвокатської діяльності в Україні закріплено в положеннях Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року. У ст. 4 вказаного акта законодавства наведено принципи та засади здійснення адвокатської діяльності [10]. При цьому такі принципи та засади наведено як єдине ціле, без їх розмежування на засади та принципи відповідно, що в черговий раз підтверджує доцільність використання обраної в представленому дослідженні термінології. Аналіз вказаної правової норми свідчить про те, що до міжгалузєвих засад надання та реалізації правової допомоги слід віднести незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів [10].

В аспекті здійснення адвокатської діяльності така міжгалузєва засада як незалежність визначена в ст. 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в якій регламентовано відносини адвокатури та держави. Зокрема вказано, що адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб. При цьому держава створює належні умови для діяльності адвокатури та забезпечує дотримання гарантій адвокатської діяльності [10]. У контексті ж визначення незалежності як міжгалузєвої засади надання та реалізації правової допомоги, її сутність має бути розкрита дещо ширше. Зокрема, з точки зору семантики слово «незалежність» є абстрактним іменником до слова «незалежний», тобто: який не залежить від кого-, чого-небудь, не підкоряється комусь, чомусь; самостійний, рішучий у поведінці, діях тощо; який виражає або свідчить про самостійність у поведінці, вчинках тощо [11, с. 760]. Тобто говорячи про незалежність як засаду надан-

ня та реалізації правової допомоги, слід мати на увазі, що така діяльність здійснюється уповноваженими суб'єктами поза будь-яким втручанням і впливом з боку інших осіб, що могла б визначити відповідний результат унаслідок такої допомоги.

Говорячи про конфіденційність, слід зазначити, що на сторінках фахової літератури зауважують, що вона являє собою властивість, яка вказує на необхідність введення обмежень доступу до даної інформації для визначеного кола осіб. Іншими словами, підкреслює А. В. Бригінець, конфіденційність – це комплекс заходів по запобіганню витоку та розголошення тієї чи іншої інформації [12, с. 92]. Тобто конфіденційність як міжгалузєва засада надання та реалізації правової допомоги, в першу чергу, пов'язано з оперування відповідною інформацією. Відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації врегульовано Законом України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року. Як вказано в ст. 21 зазначеного акта законодавства, конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом [13]. При цьому, в межах діяльності адвоката, конфіденційність буде знаходити свій прояв в такій засаді як адвокатська таємниця. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває в трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи й відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [10].

Уникнення конфлікту інтересів як засада надання та реалізації правової допомоги може стосуватися не лише адвокатської діяльності, а й діяльності інших суб'єктів даних суспільних відносин. У положеннях Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» сутність конфлікту інтересів визначено як суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами й обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а

також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [10]. У даному випадку мова йде про окремий з різновидів конфлікту інтересів. Зокрема, Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року розрізняє потенційний і реальний конфлікт інтересів. Під потенційним конфліктом інтересів розуміється наявність у особи приватного інтересу в сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. У свою чергу, реальний конфлікт інтересів означає суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [14]. А тому, говорячи про уникнення конфлікту інтересів як міжгалузєву засаду надання та реалізації правової допомоги на увазі слід мати як потенційний, так і реальний конфлікт інтересів.

Остання група засад надання та реалізації правової допомоги представлена галузєвими засадами. Розкриваючи сутність таких засад фахівці з теорії права вказують на те, що вони властиві конкретній галузі права, підкреслюють її особливості [15, с. 256]. У такому разі можна б було вести мову про галузєві засади, які знаходять свій прояв у межах здійснення відповідного провадження або ж судочинства й будуть врегульовані відповідними правовими нормами – адміністративно-правовими, цивільними, цивільними процесуальними, господарськими та господарськими процесуальними. Разом із тим, враховуючи тематику представленого наукового дослідження, галузєвими засадами надання та реалізації правової допомоги слід визнати ті, що знаходять свій прояв у межах здійснення кримінального процесу, тобто тих, що визначаються кримінальними процесуальними нормами.

Однією з провідних з таких засад буде презумпція невинуватості. Відповідно до ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину [1]. Дещо схожий зміст презумпція невинуватості отримала як одна з провідних засад кримінального провадження в ст. 17 КПК України, в якій окрім наведеного також вказано, що поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою [3].

Окрім цього, слід назвати таку засаду здійснення кримінального провадження як забезпечення права на захист. Відповідно до ч. 2 ст. 20 КПК України дана засада реалізується зокрема в тому, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника. При цьому у випадках, передбачених цим КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави. Участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого, представника потерпілого, представника третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, не звужує процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, третьої особи, щодо майна якого вирішується питання про арешт [3].

В якості ще однієї галузевої засади надання та реалізації правової допомоги слід назвати таку засаду здійснення кримінального провадження як доступ до правосуддя. Відповідно до приписів ст. 21 КПК України кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону. При цьому, якщо інше не передбачено КПК України, здійснення кримінального провадження не може бути перешкодою для доступу особи до інших засобів правового захисту, якщо під час кримінального провадження порушуються її права, гарантовані Конституцією України та міжнародними договорами України [3]. Як цілком слушно відмічають із цього приводу, наведена правова норма по суті деталізує приписи щодо ефективних засобів юридичного захисту, які знайшли свою об'єктивізацію як в положеннях Основного Закону України, так і найважливіших міжнародних правових актів [16, с. 81]. У даному випадку мова йде про приписи ст. 55 Конституції України, відповідно до яких кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1]. Окрім цього в ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року зазначено, що кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [17].

Висновки. Отже, надання та реалізація правової допомоги як у межах кримінального процесу, так і в цілому в межах відповідних суспільних відносин ґрунтується на цілому ряді засад, які доцільно класифікувати в залежності від сфери їх поширен-

ня. У такому разі, в першу чергу, мову слід вести про загальноправові засади надання та реалізації правової допомоги, серед яких нами названо верховенство права, законність і рівність. Такі засади отримали своє поширення й обумовлюють будь-яку легітимну діяльність, зокрема правоохоронну. Другу групу засад надання та реалізації правової допомоги складають міжгалузеві засади, які знаходять свій прояв під час здійснення досліджуваної діяльності в межах відповідних судових процесів (адміністративного, цивільного, господарського, кримінального), а також досудової діяльності; а третю – галузеві засади, які знаходять свій прояв у межах здійснення кримінального провадження.

Література

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про безоплатну правову допомогу : закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. Стор. 474. Стаття 88.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.10.2004 № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д–Й. 1999. 744 с.
6. Ісмаїлова Л.Б. Процесуальні та етико-психологічні питання забезпечення рівності сторін в кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2007. 215 с.
7. Лаврів О. Я. Система принципів трудового права України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. Київ, 2006. 211 с.
8. Мазурик Н.І. Доступність адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2017. 200 с.
9. Стратегічні комунікації. Навчально-методичний посібник для викладачів суддів і працівників апарату суду. Академія суддів України. К., 2011. 277 с.
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
12. Бригінець А.В. Генезис становлення та розвитку інституту конфіденційності у фінансовій системі України. *Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 17–18 листопада 2017 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 90–93.
13. Про інформацію: закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
14. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

15. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник; видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків: Еспада, 2009. 752 с.

16. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. Х.: Одиссей, 2013. 1104 с.

17. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2371.

Анотація

Мартовицька О. В. Засади надання та реалізації правової допомоги. – Стаття.

У статті наголошено на необхідності з'ясування сутності та критеріїв класифікації засад надання та реалізації правової допомоги з урахуванням як наукових напрацювань, так і нормативно-правових положень з метою визначити теоретичні та прикладні проблеми інституту професійної правничої допомоги в кримінальному процесі України. Підкреслено, що засади надання та реалізації правової допомоги мають визначальний вплив на подальший розвиток даних суспільних відносин, оскільки їх недотримання або ж порушення може поставити під сумнів законність та обґрунтованість кінцевих процесуальних рішень. Уточнено понятійно-категоріальний апарат, що використовується в представленому дослідженні. З'ясовано, що надання та реалізація правової допомоги як у межах кримінального процесу, так і в цілому в межах відповідних суспільних відносин ґрунтується на цілому ряді засад, які доцільно класифікувати в залежності від сфери їх поширення. Запропоновано в такому разі, в першу чергу, мову слід вести про загальноправові засади надання та реалізації правової допомоги, серед яких нами названо верховенство права, законність і рівність. Такі засади отримали своє поширення й обумовлюють будь-яку легітимну діяльність, зокрема правоохоронну. Другу групу засад надання та реалізації правової допомоги складають міжгалузеві засади, які знаходять свій прояв під час здійснення досліджуваної діяльності в межах відповідних судових процесів (адміністративного, цивільного, господарського, кримінального), а також досудової діяльності. До таких засад нами віднесено доступність, забезпечення якості, гарантоване державне фінансування, незалежність, конфіденційність (в тому числі адвокатська таємниця), уникнення конфлікту інтересів (потенційного та реального). Останню групу засад надання та реалізації правової допомоги представлено галузевими засадами, які знаходять свій прояв у межах здійснення кримінального провадження – презумпція невинуватості, забезпечення права на захист, доступ до правосуддя.

Ключові слова: принципи, засади, правова допомога, надання, реалізація, класифікація.

Аннотация

Мартовицкая Е. В. Основы предоставления и реализации правовой помощи. – Статья.

В статье отмечена необходимость выяснения сущности и критериев классификации принципов предоставления и реализации правовой помощи с учетом как научных наработок, так и нормативно-правовых положений с целью определить теоретические и прикладные проблемы института профессиональной юридической помощи в уголовном процессе Украины. Подчеркнуто, что принципы предоставления и реализации правовой помощи имеют определяющее влияние на дальнейшее развитие данных общественных отношений, поскольку их несоблюдение или нарушение может поставить под сомнение законность и обоснованность конечных процессуальных решений. Уточнение понятийно-категориальный аппарат, используемый в представленном

исследовании. Установлено, что предоставление и реализация правовой помощи как в рамках уголовного процесса, так и в целом в пределах соответствующих общественных отношений основывается на целом ряде принципов, которые целесообразно классифицировать в зависимости от сферы их распространения. Предложено в таком случае, в первую очередь, речь следует вести о общеправовые принципы предоставления и реализации правовой помощи, среди которых нами названо верховенство права, законность и равенство. Такие принципы получили свое распространение и обуславливают любую легитимную деятельность, в частности правоохранительную. Вторую группу принципов предоставления и реализации правовой помощи составляют межотраслевые принципы, которые находят свое проявление во время осуществления исследуемой деятельности в рамках соответствующих судебных процессов (административного, гражданского, хозяйственного, уголовного), а также досудебной деятельности. К таким основ нами отнесены доступность, качества, гарантированное государственное финансирование, независимость, конфиденциальность (в том числе адвокатская тайна), избегание конфликта интересов (потенциального и реального). Последнюю группу принципов предоставления и реализации правовой помощи представлено отраслевыми принципами, которые находят свое проявление в рамках осуществления уголовного производства – презумпция невинности, обеспечения права на защиту, доступ к правосудию.

Ключевые слова: принципы, основы, правовая помощь, предоставление, реализация, классификация.

Summary

Marovytska O. V. The principles of providing and implementing legal aid. – Article.

In the article, it has been emphasized the need to clarify the essence and criteria for classifying the principles of providing and implementing legal aid, taking into account both scientific developments and regulations in order to identify theoretical and applied problems of the institute of professional legal assistance in criminal proceedings in Ukraine. It has been emphasized that the principles of providing and implementing legal aid have a decisive influence on the further development of these public relations, as their non-compliance or violation may call into question the legality and validity of final procedural decisions. The conceptual and categorical apparatus used in the presented research has been specified. It has been found that the provision and implementation of legal aid both within the criminal process and in general within the relevant public relations is based on a number of principles, which should be classified depending on the scope of their distribution. It is has been suggested that in this case, first of all, we should talk about the common law principles of providing and implementing legal aid, among which we mentioned the rule of law, legality and equality. Such principles have become widespread and determine any legitimate activity, including law enforcement. The second group of principles of providing and implementing legal aid consists of intersectoral principles, which are manifested in the implementation of the investigated activities within the relevant court proceedings (administrative, civil, commercial, criminal), as well as pre-trial activities. Such principles include accessibility, quality assurance, guaranteed public funding, independence, confidentiality (including legal secrecy), avoidance of conflicts of interest (potential and real). The last group of principles of providing and implementing legal aid has been represented by sectoral principles, which are manifested in the implementation of criminal proceedings – the presumption of innocence, ensuring the right to protection, access to justice.

Key words: principles, foundations, legal aid, provision, implementation, classification.